

Feminismi ja positiivinen eugeniikka Pohjoismaissa maailmansotien välisenä aikana

Merle Weßel

Eugeniikalla ei yleensä katsota olevan mitään yhteistä feminismin kanssa, vaikka ne molemmat kehittyivät samaan aikaan 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Eugeniikka ymmärretään usein esimerkkinä patriarkaalisten rakenteiden kautta toteutuvasta naisten alistuksesta. Pohjoismaissa reproduktiota koskeva sääntely, kuten ehkäisy- ja sterilisaatio, kohdistuivat erityisesti naisiin.

Feminismi on sen sijaan ymmärretty naisten vapautuksena. Ajatusta siitä, että eugeniikka olisi kiinnostanut feministejä, onkin pidetty ristiriitaisena. 1900-luvun alussa tämä ei aikalaisten näkökulmasta kuitenkaan ollut yllättävää tai häiritsevää, vaan he tunnustivat eugeniikan merkittävän roolin feministisessä liikkeessä (Allen 2000). Eugeniikka ja feminismi yhdistyivät lisäksi eugenistisessä feminismissä, joka Mary Zieglerin mukaan tarkoittaa ensimmäisen aallon feministien kiinnostusta eugeniikkaan yhtenä naisten voimaantumisen muotona (Ziegler 2008).

Eugeniikka tarkoittaa väestön laadun parantamista valikoivalla lisääntymisellä ja se perustuu malthusilaisuuteen sekä Darwinin luonnonvalinnan teoriaan. Eugeniikan nimesi Darwinin serku Francis Galton vuonna 1833. Eugeniikka jaetaan positiiviseen ja negatiiviseen eugeniikkaan. Ensimmäinen mainittu tarkoittaa arvokkaina pidettyjen yksilöiden kannustamista lisääntymiseen ja jälkimmäinen kelpottomina pidettyjen ihmisten lisääntymisen rajoittamista. Modernien yhteiskuntien väestöpolitiikka perustui eugeniikkaa edustaviin ajatuksiin

(Weindling 1999, 180). Kaikissa Pohjoismaissa eli Ruotsissa, Suomessa, Tanskassa, Norjassa ja Islannissa vuosina 1929–1976 säädettyjä eugeniikka-ajattelun pohjaavia sterilisaatiolakeja onkin tarkasteltava tässä kansainvälisessä kontekstissa (Weindling 1999, 180–181). Mainittujen lakien voimassaoloajan pitkä kesto ja lakien keskittyminen naisten sterilisointiin ovat kansainvälisessä vertailussa kuitenkin pohjoismainen erityispiirre eugeniikkaliikkeen sisällä. Pohjoismaissa noin 90 % steriloiduista oli naisia (Broberg & Roll-Hansen 2005).

Feministien osallistumista eugeniikkaa koskevaan keskusteluun on kansainvälisesti tutkittu runsaasti. Mary Ziegler on käyttänyt eugenistinen feminismi -termiä artikkelissaan, joka käsittelee feministien toimintaa henkisen hygienian puolesta Yhdysvalloissa 1900-luvun alussa (Ziegler 2008), mutta myös muut tutkijat ovat osoittaneet yhteyden olemassaolon. Angelique Richardson (2003) on osoittanut brittiläisten feministikirjailijoiden kiinnostuksen eugeniikkaa kohtaan 1800-luvun lopulla. Penelope Deutscher (2011) on tutkinut saksalaista eugenististä feminististä diskurssia, ja Cecily Devereux (2006) on analysoinut kirjailijoiden Olive Schreinerin ja Charlotte Perkins Gilmanin eugeniikka-retoriikkaa. Sen sijaan pohjoismaisten feministien osallistumista eugeniikka-keskusteluun ei ole kattavasti tutkittu. Maija Runcis (1998, 93) ja Mattias Tydén (2002, 536, 542–544) tosin toteavat ruotsalaista eugeniikkaa koskevissa tutkimuksissaan feministien järjestöjen kannattaneen eugeniikan perusteella tehtäviä sterilisaatioita. Tiina Kinnunen (2002, 8)

on huomioinut Ellen Key'n kiinnostuksen eugeniikkaan ja Ilpo Hélen (1997) on tutkinut suomalaisia äitiyspolitiikkaa vuosina 1880–1960 eugeniikan kontekstissa. Marjatta Hietala (2005, 228ff) ja Lene Koch (2000, 127) ovat viitanneet feministien rooliin suomalaisessa ja tanskalaisessa eugenistisessä liikkeessä. Nämä edustavat kuitenkin vain murto-osaa pohjoismaisesta eugeniikkaa koskevasta tutkimuksesta.

Tässä tekstissä tarkastelen eugeniikan ja feminismin yhteyksiä Pohjoismaissa. Kysyn, kuinka eugenistit ja feministit yhdistyivät pohjoismaisessa kontekstissa ja millaisia seurauksia tällä oli maiden poliittiselle ja yhteiskunnalliselle kehitykselle pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden rakentamisen kontekstissa. Lisäksi osoitan, kuinka eugeniikasta kiinnostuneet feministit yrittivät esitellä eugeniikkaa edustavia ajatuksia tavallisille naisille. Lopuksi pohdin, miten eugenistinen feminismi on vaikuttanut tapaan, jolla naiset ja heidän lisääntymiskykyiset ruumiinsa on ymmärretty pohjoismaisen hyvinvointivaltion kontekstissa. Osoitan, että eugeniikka antoi feministille mahdollisuuden keskustella aiemmin yksityisinä ja osittain intiiminä pidetyistä naisten asioista kuten raskaudesta, seksuaalisuudesta ja hygieniasta, sillä eugeniikka oli julkinen, poliittisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävä kysymys. Samanaikaisesti feministeistä tuli niin sanottuja eugeniikan apulaisia, jotka edistivät naisten intersektionaalista voimaantumista hyödyntäessään eugeniikkaan sisältyvää argumentointia arvokkaista ja kelvottomista yksilöistä (Repo 2016; Weßel 2018).

Puheenvuoroteksti perustuu väitöskirjani *An Unholy Union? Eugenic Feminism in the Nordic Countries, ca. 1890–1940* (2018) päätelmiin. Väitöskirjassani tutkin tunnettujen pohjoismaisten feministien kuten Alva Myrdalin, Katti Anker Møllerin, Thit Jensenin ja Karolina Eskelinin sekä naisasiajärjestöjen kuten ruotsalaisen liberaalifeministisen Frisnande Kvinnor -järjestön, norjalaisen Norsk Kvinnesaksforeningin, tanskalaisen Dansk Kvinde-samfundetin ja suomalaisen Marttajärjestön osallistumista oman aikansa eugeniikka-keskusteluun. Tutkimuksen aineistona ovat mainittujen naisten julkaistut kirjoitukset kuten lehtiartikkelit, kirjat, pamfletit ja luennot sekä järjestöjen viralliset lehdet

kuten esimerkiksi *Tidevarvet*, *Naisten Ääni*, *Husmodern*, *Kvinde og Samfundet* ja *Nylænde*. Tässä artikkelissa käsittelen Pohjoismaita yhtenä alueena ja käytän mainittuja aineistoja ilman tarkkaa maakohtaista rajausta. Tarkoituksena ei ole tehdä vertailuja maiden välisten erojen ja yhtäläisyyksien osoittamiseksi. Pohjoismaisella hyvinvointivaltiolla tarkoitan käsitettä, ja siksi käytän sitä yksikkö-, en monikko-muodossa, vaikka olen tietoinen historiallisista syistä johtuvista hyvinvointivaltioiden eroista Pohjoismaiden sisällä (Hilson 2010, 3).

EUGENIIKAN JA FEMINISMIN VUOROVAIKUTUS PÄÄTÖKSENTEOSSA

Merkittävin tapa, jolla eugeniikkaa sovellettiin sosiaalipolitiikassa, oli eugeniikkaan pohjaava sterilisaatiolainsäädäntö, jota toteutettiin kaikissa Pohjoismaissa vuosina 1929–1976. Vaikka monet länsimaat kuten Saksa, Yhdysvallat ja Kanada toteuttivat eugeniikkaa lainsäädännössään maailmansotien välisenä aikana, Pohjoismaat poikkesivat muista maista kahdella tavalla. Ensinnäkin lakien voimassaoloaika oli huomattavasti pidempi, sillä muualla lainsäädäntöä muutettiin jo toisen maailmansodan päätyttyä. Toinen ero on siinä, että sekä vapaaehtoiset että pakko sterilisaatiot kohdistuivat pääasiassa naisiin. (Broberg & Roll-Hansen 2005.)

Ymmärtääkseen eugeniikan roolia Pohjoismaissa on tärkeää tarkastella sterilisaatiota koskevan lainsäädännön lisäksi tapoja, joilla eugeniikkaa koskevaa ajattelua ilmeni muilla sosiaalipolitiikan aloilla ja kulttuurisessa käyttäytymisessä. Väitän, että eugeniikka kehittyi maailmansotien välisenä aikana kaiken läpäiseväksi ja kaikenkattavaksi ajatteluksi (Weßel 2018, 44ff). Ruotsalainen naislääkäri ja feministi Julia Kinberg, joka osallistui aktiivisesti eugeniikka-keskusteluun esimerkiksi argumentoi, että:

Rotuhygienia on nimittäin kaikkia niitä asioita koskeva tiede, jotka vaikuttavat tulevan sukupolven terveyteen: perinnöllisyyslait, ne tekijät, jotka vaikuttavat jälkeläisiin suotuisalla tai epäsuotuisalla tavalla, ja ne toimenpiteet, joilla estetään rodun heikkeneminen tulevaisuudessa (Kinberg 1931, 85).

Eugeniikan mukaiset hygieniää, puhtautta ja siisteyttä koskevat ihanteet laajentuivat genetiikasta ja rodunjalostuksesta asumisen, ruokavalion ja vaatepuksen kaltaisiin teemoihin. Pohjoismaissa uus-lamarckismilla, jolla tarkoitetaan ympäristön vaikutusta rodunjalostuksessa, oli tässä keskeinen rooli. Pohjoismainen eugeniikka ei perustunut vain käsitykseen virheellisistä geeneistä vaan kehittyi erityisesti maailmansotien välisenä aikana yhä laajemmin ajatukseksi siitä, kuinka ympäristö vaikutti lisääntymiseen geneettisten taipumusten lisäksi (Koch 2000, 16). Eugeniikan ihanteet sopivat hyvin hyvinvointivaltioajattelun ytimessä olevan siistin, puhtaan ja rationalisoidun yhteiskunnan ideaan, jossa kollektiiviset tarpeet menivät yksilön tarpeiden edelle ja jossa valtio kontrolloi monia kansalaisten elämän osa-alueita taatakseen kansakunnan menestyksen.

Feminismillä on ollut merkittävä rooli Pohjoismaiden poliittisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä. Kansainvälisesti tarkasteltuna naiset saivat äänioikeuden varhain, mikä mahdollisti heidän pääsynsä vaikutusvaltaisiin aseisiin politiikassa aiemmin kuin muissa maissa. Hyvinvointivaltion rakentamista koskevat teemat edistivät naisten osallistumista, koska aiemmin yksityisinä ja naisten asioina pidetyt kysymykset kuten lastenkasvatus, terveydenhuolto ja kodinrakentaminen muuttuivat valtion säätelemiksi, joskin yhä edelleen feminiiniksi kysymyksiksi.

Väitettä, jonka mukaan feminismi oli Pohjoismaissa ideologia, joka pyrki parantamaan kaikkien naisten elämää ja joka loi tasa-arvoa sukupuolten välille, tulee tarkastella kriittisesti. Irma Sulkunen on esimerkiksi osoittanut, että ensimmäiset naiskansanedustajat eivät toimineet yhdessä edistääkseen naisten asiaa, vaan heidän välillään oli jyrkkiä yhteiskuntaluokkaan perustuvia eroja. Erityisesti yläluokkaiset naiskansanedustajat kuten Aleksandra Gripenberg osoittivat enemmän luokkatietoisuutta kuin naisten keskinäistä sisaruutta (Sulkunen 2007, 30). Naiset eivät myöskään Pohjoismaissa ole missään historian vaiheessa olleet tasa-arvoisia miesten kanssa, eivätkä naiset toisten naisten kanssa. Tämä ei ole ollut vain patriarkaalisesta yhteiskunnan vaan myös feministisen liikkeen ongelma (Weßel 2018, 259). Väitän, että Pohjoismainen femi-

nismi ei ajanut kaikkien naisten asiaa, ja että eugeniikka edusti joillekin feministeille keinoa määrittellä eroja naisten välillä biologis-evolutionistisen argumentoinnin kautta (Manns 1997, 198ff; Manns 2004, 161).

Hyvä esimerkki tästä on abortin dekriminalisointia koskeva vaatimus. Abortti laillistettiin eugeniikkaan perustuvien sekä lääketieteellisten ja sosiaalisten syiden perusteella 1930-luvulla Islannissa (v. 1935), Tanskassa (v. 1937) ja Ruotsissa (v. 1938). Norja ja Suomi seurasivat hieman myöhemmin: Norja vuonna 1943 (jolloin se oli Saksan miehittämä) ja Suomi vuonna 1950. Pohjoismaiset feministit kuten tanskalainen psykoanalyttikko Jo Jacobsen ja norjalaiset syntyvyyden sääntelyn puolustajat Katti Anker Møller ja hänen tyttärensä Tove Mohr vaativat turvallista ja osittain vapaata aborttimahdollisuutta kaikille naisille. He huomauttivat, että abortin kriminalisoinnin vuoksi erityisesti alempien luokkien naisten täytyi hakeutua laitakatujen enklintekijöiden pakeille terveydellisten riskien uhalta samaan aikaan kun keski- ja yläluokkaiset naiset pystyivät teettämään abortin lääkäriä maksua vastaan. (Jacobsen 1930, 12; Mohr 1968, 101ff.) Julia Kinberg argumentoi aiheesta kirjassaan *Sexuell Etik* vuonna 1931:

Tämän asian [ehkäisyn] järjestäminen on nyt ajankohtaista, kyse on erittäin tärkeästä, koko yhteiskuntaa koskevasta asiasta. Sillä tieto, jonka yhteiskölliset toimijat ovat välittäneet moitteettomalla asiantuntijuudellaan syntyvyyden ehkäisystä, voi auttaa estämään prostituutiota ja toimia tehokkaasti rikollisia abortteja vastaan. Viimeksi mainitusta voidaan toki tehdä tarpeeton siten, että lääkärin suorittamat abortit sallitaan n. k. sosiaalisten syiden perusteella, mutta tämän täytyy olla mahdollista vain hätätapauksissa. (Kinberg 1931, 108–109.)

Aborttia ja sterilisaatiota koskevat lait säädettiin samaan aikaan ja samoin perustein: sosiaalisten, lääketieteellisten ja eugeniikkaan pohjaavien syiden vuoksi. Koska abortin tekeminen oli aiemmin kriminalisoitu, abortti oli ollut feminiininen ja hyvin yksityinen asia. Abortin laillistamisen myötä naisilla oli ensimmäistä kertaa mahdollisuus saada lääkärin

suorittama turvallisempi, vaikkei täysin turvallinen abortti. Aborttipolitiikka pohjautui kuitenkin pääasiassa eugeniikkaan, kuten Elisabeth Elgán on osoittanut Ruotsin osalta. Yksilön sosio-ekonomista asemaa koskevien syiden lisäksi Ruotsin lääkintöhallitus painotti abortin laillistamista koskevassa päätöksenteossa ja abortin myöntämisessä väestön yleisen fyysisen ja henkisen terveyden edistämistä (Elgán 1994, 146). Tämä ei ollut vain ruotsalainen käytäntö, sillä Lene Kochin mukaan myös tanskalainen naisliike perusteli abortin laillistamista eugeniikalla (Koch 2000, 126–127).

EUGENISTINEN FEMINISMI JA NAISTEN ARKIPÄIVÄN KOKEMUKSET POHJOISMAISSA

Tarkasteltaessa feminististä liikettä eugeniikan näkökulmasta on ilmeistä, että eugeniikan ajatuksia ei sovellettu ihmisten elämässä vain yhteiskunnan korkeimmalla tasolla lääketieteellisten ohjelmien kautta tai tekemällä käytännön päätöksiä elämästä ja kuolemasta, vaan myös jokapäiväiseen arkeen sisältyvän, usein huomaamatta jäävän toiminnan kautta.

Hyvä esimerkki tästä on suomalainen kaksikielinen Marttajärjestö. Kuten järjestön sihteerinä (vuosina 1899–1904) ja puheenjohtajana (1904–1924) toiminut Fanny Hult selitti vuonna 1913, järjestön tavoitteena oli kotien ja lastenhoidon edistäminen, ja ”[hän] haluaisi tämän lisäksi painottaa hyvän kasvatuksen sekä raittiuden ja moraalisuuden syvän ymmärtämisen merkitystä” (Hult 1913, 3–4). Marttajärjestön toimintaa Hult määritteli seuraavasti: järjestön paikallisyhdistyksen tulisi vierailla mahdollisimman monen alueensa perheenmännän luona antaakseen heille käytännön ohjeita taloustöiden tehokkaaseen ja taloudelliseen suorittamiseen. Erityistä huomiota tuli kiinnittää työväenluokan naisiin. Perheenmääntien sivistämiseksi heille tuli lisäksi järjestää tilaisuuksia, joissa pidetään luentoja naisten kotityöstä, lastenkasvatuksesta, koulutuksesta, naisten yhteiskunnallisista velvollisuuksista, raittiusaatteesta ja moraalikasvatuksesta. Vuodesta 1903 julkaistun järjestön lehden, *Emäntälehti* (suomeksi) / *Husmodern* (ruotsiksi) tehtävänä oli samoin perheenmääntien sivistäminen ja valistaminen (Hult 1913, 5–8).

Emäntälehti tarjosi jokaisessa numerossaan suomalaisille perheenmännille runsaasti käytännön neuvoja modernin kotitalouden hoitamiseen: kuinka pitää koti siistinä ja hygieenisenä, kuinka valmistaa perheelle terveellistä ja ravitsevaa ruokaa, ja kuinka edistää perheenjäsenten terveyttä ja hyvinvointia. Artikkeleilla oli otsikoita kuten ”Äidiltä äidille”, ”Pieniä käytännön neuvoja”, ”Ilma ja terveys” ja ”Sairastaminen kotona”. Esimerkiksi Edith Wilksmanin kirjoittamassa artikkelissa ”Ilma ja terveys”, joka julkaistiin vuonna 1906, huomautettiin, että terveys on kaikkien ihmisten velvollisuus, ja että terveiden ihmisten velvollisuutena on pitää huoli sairaista ihmisistä. Wilksman jatkoi, että mitä terveempi ihminen on, sitä enemmän hän voi tehdä työtä, millä taas on suora vaikutus kyseisen henkilön taloudelliseen tilanteeseen ja elintasoon. Hän painotti, että myös puhdas ilma ja hyvä ympäristö vaikuttavat yksilön hyvinvointiin. Huonosti tuuletettu ympäristö edistää tautien leviämistä. (Wilksman 1906, 107–110.) Erityistä huomiota Wilksman kiinnitti työväenluokkaan ja heidän terveysasioita koskevaan tiedon puutteeseen:

Raitis ilma onkin terveydellemme äärimmäisen tärkeä asia. Siitä riippuu usein elämä ja kuolema. Tälle asialle tulisi panna suurempi paino kuin mitä yleensä teemme. Työväestö ei ole yleisesti ottaen tätä kuitenkaan käsittänyt. Asia tulisi selittää heille, jotta he kaikki ymmärtäisivät sen. Täten välttäisiin monilta sairauksilta ja huolilta. (Wilksman 1906, 110.)

Vaikka Wilksman ei käyttänyt eugeniikka-sanaa, hän sovelsi positiivisen eugeniikan retoriikkaa saavuttaakseen tavoitteensa, joka oli terveyden ja terveen työvoiman tärkeyden osoittaminen niin yksilölle kuin yhteiskunnalle. Hän ilmaisi käsityksensä luokkaeroista esittämällä, että työväenluokkaa ei ollut valistettu tarpeeksi siitä, kuinka he voivat luoda terveellisen elinympäristön perheille ja vähentää tautien leviämistä. Eugeniikka ei ollut rajoitamiskeino vaan siitä tuli kasvatuksellinen väline, jossa yksilön hyvinvointi yhdistyi yhteiskunnan hyvinvointiin. Se osoitti yksilön ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen tärkeyden yhteisön parantamisessa.

Wilksmanin artikkeli tulee nähdä positiivisen eugeniikan kontekstissa keinona rohkaista lukijoita hygieenisempään ja rotupuhtaampaan elämään. Koska eugeniikkaa tarkastellaan usein vain negatiivista eugeniikkaa edustavien rajoitusten kautta, positiivisen eugeniikan menetelmät kuten koulu- tus, terveydenhuolto tai sosiaalinen huolenpito on usein sisällytetty sosiaalipolitiikan alle eikä niitä ole tarkasteltu maailmansotien välisen ajan eugeniikka-diskurssin näkökulmasta. Kun Pohjoismaissa kehitettiin hyvinvointivaltiota 1930-luvulla, erityistä huomiota kiinnitettiin sosiaali-, perhe- ja terveyspolitiikkaan. Myös asuntopolitiikassa tavoitteena oli turvallisten ja terveellisten kotien luominen kaikille kansalaisille. Nämä toimenpiteet voidaan nähdä positiivisen eugeniikan menetelminä, sillä niiden tavoitteena oli rohkaista kansalaisia lisääntymään sekä tarjota tukea alempien luokkien perheille terveyden edistämisessä koko kansakunnan edistyneen nimissä. Niiden ansiosta äitiyteen ja perhesuunnitteluun saatettiin muodostaa yksilöllisiä lähestymistapoja. Asiantuntijat laativat yhtenäiset standardit kaikille lapsille ja perheille varmistukseen stabiiliin väestön laadun. Tuki ja sääntely olivat näissä tapauksissa niin tiiviissä vuorovaikutuksessa, että niitä on vaikea erottaa toisistaan.

EUGENISTISEN FEMINISMIN PITKÄ VARJO

Pohjoismaisen feminismin ymmärtäminen yksinomaan positiivisessa valossa naisten ryhmänä, joka ei pyrkinyt saamaan aikaan mitään haittaa ja joka oli immuuni aikansa eugeenistisille ja patriarkaalisille vaikutteille, jättää huomiotta sen tosiasian, että nämä naiset olivat itse asiassa aikansa tuotteita eivätkä he voineet vastustaa modernisaatiokehityksen houkutuksia. Tästä johtuen tutkijat eivät ole kiinnittäneet huomiota siihen, että tunnetut pohjoismaiset feministit olivat kiinnostuneita eugeniikasta eikä heidän kirjoituksiaan ole tutkittu eugeniikan näkökulmasta.

Eugeniikkaa kannattavat feministit argumentoivat, että naiset eivät olleet vain heidän omien biologisten lastensa äitejä vaan myös koko rodun äitejä (Weßel 2018, 122ff). Kun feministit nostivat matemaaliseen ruumiin eugeniikka-diskurssin hallitsemaan, rotujen välistä taistelua koskevaan yhteiskun-

nalliseen keskusteluun, heidän tavoitteenaan oli edistää eugeniikan näkökulmasta hyödyllisten naisten tasa-arvoa. Samalla he edistivät matemaalisen ruumiin joutumista yhä voimakkaammin valtion ja yhteiskunnan kontrollin ja huomion kohteeksi.

Matemaalisesta ruumiista tuli kansakunnan tärkein voimavara ja sen uhka. Hyvä nainen saattoi pelastaa kansakunnan ja sivistää sitä, huono nainen saattoi tuhota sen (Jordanova 1989, 83). Tämä ei vain voimaannuttanut naisia heidän matemaalisen ruumiinsa kautta vaan myös sai aikaan heihin kohdistuvaa kontrollia ja rajoituksia, joiden tarkoituksena oli estää kansakunnan tuhoutuminen naisen kohdun kautta. Eugeniikan näkökulmasta epäpuhtaita olivat työväenluokan naiset, joita säädeltiin kaikkein ankarimmin. Tämä tarkoitti heidän lisääntymisensä valtiojohtoista, pysyvää estämistä sterilisaatiolla tai heidän henkilökohtaisen vapautensa rajoittamista laitokseen määräämisen kautta, jotta he eivät tuottaisi kansakunnalle vahinkoa lisääntymällä.

Näistä vakavista epäkohdista huolimatta uudet terveyttä ja hygieniää koskevat normit paransivat monien ihmisten elinolosuhteita, sillä niiden tarkoituksena oli edistää väestön hyvinvointia. On kuitenkin huomattava, että ohjaamalla naisia yksinomaan äidin ja vaimon rooliin heistä tuli myös vastuullisia, jos standardit laskivat yhteiskunnassa. Painottaessaan naisten ja heidän ruumiidensa ja seksuaalisuutensa tärkeyttä eugenistinen feminismi loi biopoliittisen rajoitus- ja sääntelyjärjestelmän, joka ei edistänyt niinkään naisten ja heidän ruumiidensa vapautumista kuin niiden muutosta yksityisestä julkiseksi. Se merkitsi myös naisten poliittista sääntelyä. Muodostaessaan epäpyhän liiton eugenististen feministien tarkoituksena oli voimaannuttaa naisia antamalla heille mahdollisuus kontrolloida omaa ruumistaan ja seksuaalisuuttaan, mutta samalla he tulivat tukeneeksi naisten ruumiin biopoliittista objektivointia ja sääntelyä. Lisäksi tämä edisti kehitystä, jossa naisten matemaalisesta ruumiista tuli objektivoinnin ja instrumentalisoinnin kohde Pohjoismaissa kollektiivisen hyvinvoinnin, ei yksilön hyvinvoinnin nimissä.

Suomennos: Arja Turunen

FT Merle Weßel työskentelee pohjoismaiden historian apulaisprofessorina Greifswaldin yliopistossa Saksassa. Hänen tutkimuksensa sijoittuu sukupuoli-historian, kulttuurihistorian ja medical humanities -tutkimuksen aloille, ja hän on julkaissut euge-

niikasta, feminismistä ja rodusta. Parhaillaan Weßel työstää postdoc-tutkimusta miespuolisten seksuaalirikollisten kirurgisesta kastraatiosta vuoden 1945 jälkeisessä Saksassa.

ALKUPERÄISLÄHTEET

Hult, Fanny (1913) *Föreningen Martha*. Helsingfors: Föreningen Martha.
Kinberg, Julia (1931) *Sexuell etik*. Stockholm: Åhlén & Åkerlunds Förlag.

Wilksman, Edith (1906) Luften och Hälsan. *Husmodern* 7/8, 107–110.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Allen, Ann Taylor (2000) Feminism and Eugenics in Germany and Britain, 1900–1940. A Comparative Perspective. *German Studies Review* 23:3, 477–505.
Broberg, Gunnar & Roll-Hansen, Nils (2005) *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway, and Denmark*. East Lansing: Michigan State University Press.
Deutscher, Penelope (2010) Reproductive Politics, Biopolitics and Auto-immunity. From Foucault to Esposito. *Bioethical Inquiry* 7, 217–226.
Devereux, Cecily (2006) *Growing a Race. Nellie L. McClung and the Fiction of Eugenic Feminism*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
Elgán, Elisabeth (1994) *Genus och Politik. En jämförelse mellan svensk och fransk abort- och preventivmedelspolitik från sekelskiftet till andra världskriget*. Uppsala: Uppsala universitet.
Helen, Ilpo (1997) *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsetuho Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
Hietala, Marjatta (2005) From Race Hygiene to Sterilization. The Eugenics Movement in Finland. Teoksessa Broberg, Gunnar & Roll-Hansen, Nils (toim.) *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway and Finland*. East Lansing: Michigan State University Press, 195–258.
Hilson, Mary (2010) *The Nordic Model. Scandinavia since 1945*. London: Reaktion.

Jacobsen, Jo (1930) *Fosterfordrivesparagraffen § 241, Tvangsfødsel eller Forebyggelse*. Copenhagen: Condordia.
Jordanova, Ludmilla (1989) *Sexual Visions. Images of Gender in Science and Medicine*. New York: Harvester.
Kinnunen, Tiina (2000) "Eine der Unseren" und "Königin im Neuen reich der Frau." *Die Rezeption Ellen Keys in der Frauenbewegung des deutschen Kaiserreiches*. Tampere: Tampereen yliopisto.
Koch, Lene (2000) *Racehygiejne i Danmark*. Copenhagen: Gyldendal.
Manns, Ulla (1997) *Den sanna frigörelsen. Fredrika Bremer-förbundet 1884–1921*. Stockholm: B. Östlings bokförlag Symposion.
Manns, Ulla (2004) Gender and Feminism in Sweden. The Fredrika Bremer Association. Teoksessa Paletschek, Sylvia & Pietrow-Ennker, Bianka (toim.) *Women's Emancipation Movements in the Nineteenth Century. A European Perspective*. Stanford: Stanford University Press, 152–164.
Mohr, Tove (1968) *Katti Anker Møller – en banbryter*. Oslo: Tiden.
Repo, Jemima (2016) *The Biopolitics of Gender*. Oxford: Oxford University Press.
Richardson, Angelique (2003) *Love and Eugenics in the Late Nineteenth Century. Rational Reproduction and the New Woman*. Oxford: Oxford University Press.

- Runcis, Maija (1998) *Steriliseringar i folkhemmet*. Stockholm: Ordfront.
- Sulkunen, Irma (2007) Suffrage, gender and citizenship in Finland – A comparative perspective. *Nordeuropaforum – Zeitschrift für Kulturstudien* 17, 27–44.
- Tydén, Mattias (2000) *Från politik till praktik. De svenska sreriliseringslagarna 1935–1975*. Stockholm: Fritzes.
- Weindling, Paul (1999) International Eugenics. Swedish Sterilization in Context. *Scandinavian Journal of History* 24:2, 179–191.
- Weßel, Merle (2018) *An Unholy Union? Eugenic Feminism in the Nordic Countries, ca. 1890–1940*. Helsinki: Unigrafia.
- Ziegler, Mary (2008) Eugenic Feminism. Mental Hygiene, the Women's Movement and the Campaign for Eugenic Legal Reform, 1900–1935. *Harvard Journal of Law and Gender* 31, 211–235.